

Філологія

Савоськіна Тетяна Олексіївна

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри
загального мовознавства, слов'янських мов та світової літератури
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

Давид Анастасія Олександрівна

*студентка факультету іноземних мов
Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

ПОЕТИКА МІСТИЧНИХ НОВЕЛ ЕДГАРА АЛЛАНА ПО

***Анотація.** В статті на основі вивчення літературно-критичних робіт Е.А. По показано, що він приділяє постійну увагу «фігурі читача». Орієнтація на читацьке сприйняття художнього тексту стає частиною теорії творчості, розробленої Е. По. Охарактеризовані культурно-історичні умови і індивідуально-авторські особливості рецепції творчості. Розкрито основні мотиви творів, та встановлено зв'язки, що проектують події особистого життя письменника на його творчість.*

***Ключові слова:** новела, містика, містицизм, смерть, тасмниця, переживання.*

Актуальність проблеми. творчість Е.А. По має багатогранні сторони дослідження, що являються цікавими і актуальними на сьогоднішній день, і знаходять безліч інтерпретаційних витоків в сучасності

Аналіз останніх наукових досліджень. Із сучасних праць варто відзначити монографії Е.Ф. Осипової "Загадки Е, По: дослідження та коментарі» (СПБ, 2004) [11, с.34], А.П. Уракової "Поетика тіла в оповіданнях Е. По "(м., 2009), розділ книги Т.Д. Бенедиктової " Розмова по американські " дискурс торгу в літературній традиції США (м., 2003.С. 164-

190) Дані роботи свідчать про різні підходи до вивчення творчості Е. По в теперішньому часі.

Мета статті. дослідити містичний світ новел Е.А. По.

Виклад основного матеріалу. Термін «новела» походить від італійського слова «novella» (новина). В історії та теорії літератури він позначає одну з форм оповідної художньої творчості і є міжнародним. У той же час існують рівнозначні найменування цього жанру в різних країнах: французьке - conte, fable, німецьке - Shwank, Geschichte, англійське - shot story, російське - розповідь, казка [13].

В новелі, зазвичай, розкривається лише один ефект, показується тільки один або кілька значних епізодів або сцен. Форма новели сприяє економії інформації, стислому викладу і опущенню складної частини; характер розкривається в дії, але рідко повністю розвинений. Незважаючи на відносну обмеженість, коротку розповідь часто судять по її здатності забезпечити «повну» або задовільну характеристику своїх персонажів.

До 19-го століття новела в цілому не розглядається в якості окремої літературної форми. Сучасний жанр короткої прози майже так само старий, як і сама мова. Протягом всієї історії людство користується різними типами коротких оповідань: жарти, анекдоти, короткі алегоричні романи, повчальні казки, короткі міфи і скорочені історичні легенди. Жоден з них не є короткою розповіддю, як це було визначено з 19-го століття, але вони складають більшу частину того підґрунтя, з якої виникла сучасна новела.

Найбільш ранні попередники новели можуть бути знайдені в усній народній творчості, а також в епізодах з древніх середземноморських билин, таких як «Епос про Гільгамеша» та Гомера «Іліада».

Анекдоти, байки, казки і притчі є прикладами усного традиційного розповідання, які допомогли сформувати новелу, такі як «Зображення собаки та її відображення» з «Байок Езопа». Насправді, збірник «Байки

Езопа," написаний в 4-му столітті до н.е., можливо, був першим збірником коротких оповідань у західній літературі.

З часом, різні жанри і письменники в усьому світі вплинули на розвиток новели. Наприклад, скандинавські легенди, ірландські балади, і готичні історії про привидів відіграли важливу роль в формуванні як її структури так і предмета.

Деякі з основних характеристик новели:

- Довжина новели , як правило, в діапазоні від 1600 до 20000 слів.
Хоча й досі автори і критики обговорюють довжину новели, більшість згодні на мінімум 1600 і максимум 20000 слів. Власний внесок в дану дискусію вніс і Едгар Аллан По, припустивши, що коротка розповідь повинна займати у читача від 30 хвилин до двох годин.
- Тема: новели, як правило, зосереджені на одному об'єкті або темі.
Суб'єкти або теми можуть варіюватися від чогось, як мирського, буденного захоплюючого чи містичного.
Загалом, новели , як правило починаються і закінчуються раптово, немає ніякого точно натяку на кінцівку, можна навіть зазначити що історія обривається, але при цьому читач задовольняється всією потрібною інформацією стосовно сюжету. Розширення сюжету переважно буває тільки в романах, новелі ж навпаки притаманно мало слів в яких багато сенсу.
- Обмежена кількість символів: Через обмеження жанру, новели, як правило, зосереджуються тільки на одному або декількох символах.
Новели охоплюють короткі періоди часу, інколи навіть один символ не показується в повному своєму розвитку. Відсутні повні описи героїв і пейзажів. Все показується в досить стислому вигляді [3].

Новела як жанр виникає в буржуазній літературі і розвивається як вираз боротьби висхідній буржуазії з феодальним ладом і ідеологією.

Термін «новела» вперше почав позначати певний жанр оповідного художньої творчості в Італії, де вже в 13 столітті існували невеликі розповіді з повсякденного життя, іноді об'єднуються в збірки. А в 14 столітті цей жанр літератури і його поняття затвердив Бокаччо в своєму знаменитому «Декамероні»

В англійській літературі найбільш яскравим представником новелістичної жанру вважається Чосер. У його «Кентерберійських оповіданнях» («північний Декамерон») портрети феодалів і ченців доведені до карикатури. Так само, як в «Декамерон» прописано раціональне ставлення до дійсності [9, с.218].

У першій половині 19 століття новела була досить поширеною жанровою формою в Америці. Новели, які головним чином друкувалися в популярних журналах, були саме тим засобом, завдяки якому деякі найхарактерніші твори кращих американських письменників отримали схвалення публіки. Форма короткого цікавого оповідання стала типовою для американської літератури.

У цьому жанрі працював і Едгар Аллан По – неперевершений майстер американської новелістики.

Свою теорію жанру Е. По виклав у трьох критичних статтях про Готорна, опублікованих в 40-х роках 19 століття і в статті «Філософія творчості» в 1846 році. По вважав, що головне в новелі - це створення у читача потужного емоційного враження. «Основоположні принципом для цього було правильне побудова композиції твору і підбір художніх засобів, які найкращим способом служили б створенню основного ефекту. Це емоційне потрясіння в свідомості читача По називав «totality effect», і, на його думку, вони повинні збігатися з кульмінаційним моментом розповіді. Саме тому несподівані драматичні розв'язки його творів викликали незабутнє емоційне враження у свідомості читачів. При цьому основною метою автора стає максимально можливе емоційний вплив. Е. По також

вважав, що в усьому творі не повинно бути жодного слова, яке прямо або побічно не вело б до задуманої мети. Кожна деталь відіграє важливу роль і не можна нехтувати жодною. Наприклад, тонка, ледь помітна тріщина на фасаді будинку Ашерів символізує собою ледь зароджується процес розпаду, який закінчився повним руйнуванням особняка [8, с.45].

А.Н. Ніколюкін писав, що деталь в творах По виконує «особливу художню функцію, вона підкреслює найбільш гротескну рису в персонажа, перетворюючи нерідко весь образ в одну гіпертрофовану деталь».

Також важливо зазначити, що новелістика Е. По різноманітна і багата, в ній простежується кілька жанрових категорій - детективні, науково-фантастичні, сатиричні, містичні та психологічні розповіді, (які нерідко називають «страшними» або «жахливими»).

Містика (від грец."таємничий", "схований") – віра в таємничий, надприродний світ і можливість безпосереднього спілкування з ним [4].

Віра в потойбічний світ, розмови з духами, бачення тих речей які не бачать інші, такі явища люди вважають містичними. Але, звичайно містику, як правило, слід розглядати також як глибокі релігійні переживання. Багато хто вважає, що зрозуміти суть містики людина зможе лише після тривалого періоду навчання, практикування, відданості духовній та релігійній традиції. Для багатьох поняття містики та містицизму пов'язане з власними душевними проблемами, а не з фізичним світом. Проте така думка існує не всіх, багато хто відкидає навіть сама ідею про потенційне існування містики, і вважають що всьому можна знайти реальне пояснення [7, с.97].

Містицизм, як правило, характеризують як певне переконання, що наприклад через любов, зокрема, духовну любов, чоловік або жінка може досягти прямого і безпосереднього контакту з Богом, Божественної Істини того, що не можна осягнути розумом або будь-яким зі звичайних почуттів. Звичайно, що саме мається під виглядом цієї любові є ще одним питанням, яке має багато різноманітних визначень та інтерпретацій.

Містицизм підтверджує ідею, що істина про невідоме і невидиме в елементах творіння божого може бути безпосередньо сприйнята на інтуїтивному рівні або ж за допомогою медитації. А також слід пам'ятати про переконання, що пряме знання Бога, духовної істини, або кінцевої реальності може бути досягнуто за рахунок суб'єктивного досвіду (наприклад, інтуїції або осяяння). Хоча іноді трапляється і розпливчате припущення: віра без міцної основи. Проте основним кінцевим результатом містицизму є можливість прямого і інтуїтивного придбання невимовних знань або властей

Таким чином можемо дійти висновку що містицизм — це пошук усвідомлення та способу єднання із вищою дійсністю, сакральним, Богом, що ґрунтується на безпосередньому досвіді переживання, інтуїції або інстинкті.

Містицизм ґрунтується на містиці, є її виток. Містицизм присутній майже всім вірам.

Містика, в свою чергу, спирається на ключові уявлення містицизму віри, призначенням якої є здійснення безпосереднього зв'язку з іншим світом.

В містичному дійстві особливу увагу надають опису даного дійства в рамках певного релігійного вчення. Таким чином, різниця між містикою і містицизмом визначається їх роллю як особливих компонентів загальної системи специфічної сакральної діяльності [2].

Володимир Соловйов, з цього питання, писав: «Слід строго розрізняти містику від містицизму: перша є пряме, безпосереднє відношення нашого духу до трансцендентного світу, другий же є рефлексія нашого розуму на те ставлення і утворює особливий напрямок у філософії» [11, с.173].

Містицизм новел Едгара Аллана По розкривається в діях оповідачів, іноді вони не можуть усвідомлювати і керувати своїми вчинками, вони

роблять все так як повинно бути, а не так як вони бажають справді, нібито вже все було розписано ще за довго до того як мало статися.

Едгар у своїх новелах відділяє голову і серця, розуму і душі, життя і смерть, любов і ненависть, містику і реальність.

Звичайно, По – не відкривач містичного. Читачі Європи вже не могли спати ночами через готичних романів (Радкліф, Уолпол і т. П.). Оповідань німецьких романтиків (Гофман, Новаліс), та й в Росії були свої зразки – наприклад хоча б «Пікову даму» Пушкіна або «Упиря» А. К. Толстого [9, с. 341]. Але, без сумнівів, По став одним з головних майстрів містичного хоррора. Його розповіді сповнені приви́дів, видінь, марення, похмурих замків, трупів, заму́рованих заживо людей і інших «радо́щів» буття. Часто весь жах його оповідань полягає в зовсім божевільних ситуаціях, описаних з лякаючою достовірністю. Типові приклади:

- «Береніка». Персонаж зациклюється на зубах своєї нареченої (кузини!) І вириває їх.
- «Падіння будинку Ашерів». Останній представник одряхлілого роду божеволіє, заживо хоронить сестру в склепі, а потім гине під руїнами будинку.
- «Серце-викривач». Персонаж вбиває сусіда і ховає труп під мостинами!
- «Маска Червоної Смерті». У той час, коли по країні гуляє страшна епідемія, миттєво вбиває людину і перетворює його тіло в гниючих шматок м'яса, один олігарх вирішує врятуватися, закрившись у своєму замку з запасами їжі, друзів, випивкою і повіями (в оповіданні їх називають «красуні») Але епідемія, яка називається «Червона смерть», приходить і туди (в буквальному сенсі), і всіх виносить вперед ногами [12].

І багато, багато інших прикладів ще можна навести.

Е.А. По був романтиком, а саме романтики ігнорували, матеріальний світ, прагнули йому протиставити містичний принциповим світ як якийсь

абстрактний ідеал або навпаки фантастичне могло виступати в них як прояв злих сил.

Творчість письменника зосереджувалася переважно на внутрішньому світі людини, її душевних переживаннях, стражданнях і страхах, і була глибоко обумовлено особливостями і перипетіями її непростого життєвого шляху;

А однією з головних тем новелістики Е. По були трагічні наслідки зіткнення людської свідомості, вихованого в душі гуманістичних ідеалів, з новими нелюдськими тенденціями, що виникають в ході прогресу американської буржуазної цивілізації;

Творчість Е.А. По – явище надзвичайне, в ній відбився досвід не тільки американської, а й європейської літератури; це абсолютно особливий поетичний світ, наповнений фантастичними, барвистими, трагічними і містичними образами. Він перший, свідомо, задався думкою ввести потворність в область краси і, з лукавством мудрості, створив поезію жаху. Уже в ранній ліриці письменника прозвучали мотиви туги, болю і самотності, з роками вони посилювалися; лейтмотивом в поезії По проходить тема скорботи і відчаю, що переростає в тему безвиході людського існування. Поетичні твори Едгара По справляють сильний емоційний вплив на читача.

По був перший відомий американський автор, який намагався заробити на життя, писавши твори. Бідність та постійна боротьба за гроші, безумовно, вплинуло на його настрій. Письменник був духовно і філософсько зацікавлений лише однією концепцією, концепцією страждань і смерті людини, а все щ було схильне до щасливого кінця, як правило, ігнорувати. По став одним з найвідоміших авторів темного романтизму. Всі ці його зловісні історії, наповнені загадками на які частенько немає відповіді змушують читача ще довго замислюватися над прочитаними творами [1].

Проза Едгара По поклала початок детективної фантастики. Наприклад твори «Вбивство на вулиці Морґ» і «Золотий Жук» були таємничі, в напруженому очікуванні розв'язки, і досить цікавими та легкими в прочитанні. Вони здатні протримати читача до кінця вражаючи його логікою та уявою автора.

У творчому світі Е.А. По герої частенько бувають похованими передчасно, живими мертвецями, мертві живуть і ходити серед нас, люди перевтілюються в своїх дітей або інших людей. По показує що смерть явище не кінечне в цьому світі. Смерть щось сумнівне, те що варто досліджувати, і про що варто кожному передчасно замислюватися, адже ти ніколи не знаєш коли вона підбереться до тебе, і чи буде вона останньою подією в цьому світі. Одержимість По з цією темною темою робить його новели похмурими, пригніченими, а подеколи й не зовсім зрозумілими та незавершеними.

Частіше за все в новела Едгара зустрічається образ «нещасної жінки» бліді містичні дівчата, привиди жінок та їх загадкова смерть

Смерть вродливої молоді жінки – характерна для творчості Едгара По Поет вважав, що немає нічого зворушливішого, красивішого і сумнішого ніж кохана жінка, що передчасно пішла з життя. Даний образ зустрічається в творах «Ворон» і «Аннабель-Лі» та віршах «Ленор», «Улялюм», «Спляча», «До однієї з тих, яка в раю», «Занте», «До Енні». Що стосується прози, то тут можна назвати новели «Овальний портрет», «Лігейя», «Морелла» [7, с.29].

Поезія Едгара По – це таємниця, з якою кожен стикається по-своєму, це одне з бездонних переживань. Це щось глибоке і сумне, але в той же час відточене, правильне і прозоре, немов дорогоцінний кришталі.

Бурлеск, сатира та безкінечна песимістична уява створили світ постійного страху і сумніву. Проза американського автора на якомусь рівні відображала його складний та пригнічений спосіб життя. Або на іншому

рівні, це сигналізує про заплутану людину, яка шукає відповіді на питання в області життя та смерті.

Говорячи про художні особливості таємничих творів Е.А. По, то найбільш помітний внесок Едгара По в світовій літературі походить від аналітичного методу, який він практикував як в своїй творчості так і в критиці творів його сучасників. Його самопроголошений намір полягав в тому, щоб сформулювати строго художні ідеали в середовищі, яке він вважав занадто стурбоване утилітарною цінністю літератури, тенденції якої він назвав «Дидактичною ересю» У той час як позиція По включає в себе головні реквізити чистого естетизму, його акцент на літературному формалізмі були безпосередньо пов'язані з його філософськими ідеалами. Теорія Едгара По щодо літературної творчості відзначає два центральних моменти:

- По-перше, робота повинна створювати єдність ефекту для читача
- По-друге, виробництво цього єдиного ефекту не слід залишати у вигляді нещасного випадку або натхнення, а повинні до найдрібніших деталей раціонально обговорюватися з боку автора. У поезії, цей єдиний ефект повинен викликати у читача почуття краси, ідеалу, який По тісно пов'язаний зі смутком, дивними містичними випадками і втратою; в прозі, ефект повинен бути один – викривання якоїсь істини, працювати на пробудження пристрасть або жаху [12, с. 82].

Крім загальної теоретичної основи, існує психологічна напруженість, яка характерна для творів Едгара По, яка часто розповідається від першої особи оповідача, і через цей голос По доносить психічний стан персонажа та його емоціональну витривалість загалом. Цей метод віщує психологічні дослідження Федора Достоєвського і школи психологічного реалізму. Вплив новел Едгара можна побачити в роботі більш пізніх авторів, в тому числі Амброз Бірс і Н.Р. Лавкрафта, які творили в стилі традицій літературних жахів, опираючись на ініційованість По. Едгару також

приписують винахід таких популярних на сьогоднішній день жанрів як: наукова фантастика і детектив. У таких роботах, як «Безпрецедентна Пригоди Ганса Пфалля» і «Фон Кемпелен і його відкриття,» Подібно до того, як По вплинув на багато прийдешніх авторів і вважається предком таких основних літературних течій, як символізм і сюрреалізм Це був особливий геній, що в своїй роботі дав закінчену художню форму як для його особистих нав'язливих ідей, так і для попередніх літературних поколінь, в той же час, створюючи нові форми, які б слугували засобами вираження для майбутніх митців.

По також писав вірші, які були призначені для читання вголос. Таким чином він експериментував з комбінаціями звуку і ритму, використовуючи такі технічні засоби, як повторення, паралелізм та внутрішнє римування. Він вважав, що геній не може сформулюватися без наполегливої і усвідомленої роботи, заснованої на точному розрахунку. Однак натхненна математика По відштовхувала сучасників, вони не знаходили в його віршах справжнього почуття. Оригінальність його стилю не знайшла послідовників в Америці. Що ж, зате відбилася в поезії французького поета-символіста Бодлера, який перевів твори Е.А. По і познайомив з ним Європу. Так почався вплив творця чорної романтики на літературу декадансу і символізму.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок. Отже, на сьогоднішній день можна сказати, що Едгар Аллан По був першим з американських письменників, що стояли на чолі американського романтизму. Належав до тих письменників, які зробили новелу основною формою своєї творчості. В нього було досить важке життя, але це не відбило його снагу до художньої діяльності, навпаки, він намагався замінити реальний матеріальний світ не реальним, втілюючи всі свої переживання в свої твори. Письменник намагався заробляти виключно літературною діяльністю, в результаті чого його життя і кар'єра були пов'язані з важкими фінансовими труднощами ускладненими проблемою з алкоголем.

Незважаючи на те, що за життя Едгар По був відомий переважно як літературний критик, в подальшому його художні твори справили величезний вплив на хід всієї світової літератури.

Е.А. По був одним з перших американських письменників, чие признання в рідній Америці значно поступалася європейській. Особливу увагу його творчості приділяли символісти, які брали з його поезії ідеї власної естетики. Едгара Аллана По високо оцінювали Жюль Верн, Артур Конан Дойл, Говард Філіпс Лавкрафт, визнаючи за ним роль першопрохідника в жанрах, які вони популяризували.

Літературна спадщина Е. По дуже різноманітно в жанровому плані. Загалом за двадцять років творчої діяльності Едгар По написав дві повісті, дві поеми, одну п'єсу, близько сімдесяти оповідань, п'ятдесяти віршів і десяти есе, які друкувалися в журналах та альманахах, а потім переходили в збірники.

Все творчість письменника була пронизана мороком, рідко де траплялися щасливі кінцівки, не рідко навіть пейзажі говорили про таємничу містичну атмосферу, прикладом тому можна назвати «Падіння будинку Ашерів». Твори По були оригінальними, ні на кого не схожими, проте викривали повністю справжню сутність людської натури, за що його іноді називали «психологом людської душі», що розкривав «секретні куточки розуму»

Постать Едгара По й на сьогоднішній день являється предметом всесторонньої уваги, його містичні оповідання створили цілу низку образів що будуть існувати що не одне століття, а також віднаходити «нове життя» у творах сучасних письменників.

Перспективи подальших наукових розробок. Творчість Едгара Аллана По відкрита для всестороннього вивчення, та знаходить свої різножанрові відголоски в творах інших письменників. Тому в подальшому

можна провести детальне порівняльні дослідження творчості А. По та таких письменників як А.К. Дойль, А. Крісті, С. Кінг.

Література

1. Бавин С. Зарубежный детектив XX века (в русских переводах): Популярная библиографическая энциклопедия. М. 1991.
2. Берлинский Г. Мир страха: Литература. <http://www.nestor.minsk.by/vr/2008/09/vr80927.html>
3. Лекции по методологии литературоведческих исследований // Теория и методология литературы курс, лекция, литературоведческие исследования – проф. Бедзир Н.П., М. 2013.
4. Парфёнов М. С. Из истории литературы ужасов. URL: http://www.litsovet.ru/index.php/litobzor.view?litobzor_id=559
5. По Э. А. Новеллистика Натаниела Готорна // Эдгар Аллан По. Избранное. Пер. с англ. (электронное издание). М., 1984.
6. По Э. А. Рассказы. Пер. с англ. М.: Худож. лит., 1981. 351 с.
7. По Э. А. Философия творчества // Эдгар Аллан По. Избранное. Пер. с англ. (электронное издание). М., 1984.
8. Гиленсон Б.А. История литературы США: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2003. С. 97-99.
9. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник. Том 2. Л-Я / за ред. Н.Михальської та Б.Щавурської. Тернопіль: Богдан. С. 359-361.
10. Наливайко Д.С., Шахова К.А. Зарубежная литература XIX века. Эпоха романтизма: Учебник. М.: Завет, 1997. 463 с.
11. Осипова Э. Ф. Загадки Эдгара По: исследования и комментарии. СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2004. 171 с.

12. Храповицкая Г.Н., Коровин А.В. «История зарубежной литературы: Западноевропейский и американский романтизм: Учебник / Под ред. Г.Н. Храповицкой. 2-е изд. М.: Флинта: Наука, 2003. С. 398-401.
13. Sarah Helen Whitman, Edgar Poe and His Critics (New York: Rudd & Carleton, 1860).